

Stojaté vody amatérskeho divadla sa predsa len trochu pohli

Zatiaľ čo sa väčšine divadiel na Slovensku končí divadelná sezóna koncom júna, amatérski divadelníci zažívajú svoj vrchol sezóny až koncom augusta. Je ním najstaršia súťažná prehliadka amatérskeho divadla v Európe, ktorá má v tomto kontexte navyše priam symbolický názov – *Scénická žatva*. Symbolika, samozrejme, môže byť oveľa širšia. Nejde len o to, že na jeseň sa u nás žatvou „zbiera úroda“, a tak sa aj v divadle môžeme pozrieť na to, čo sa urodilo a akú kvalitu daný rok priniesol. Konotácie môžu byť oveľa širšie a divadelnejšie. Divadlo, divadelné prejavy mali odpradáva spojitost so začiatkom a ukončením poľnohospodárskeho (či vinohradníckeho) cyklu a s tým súvisela aj organizácia divadelných súťaží. Podľa dochovaných prameňov to bola vždy veľká slávnosť, populárna a ctená medzi pospolitým ľudom, divadelníkmi (napr. súťaž najlepších dramatikov a hercov), ale aj vrcholnými predstaviteľmi polis. Divadlo bolo tribúnou vtedajšieho sveta, stánkom, kde sa pripomínali a strážili hodnoty, a umením, ktoré zároveň dokázalo chrániť demokraciu tým, že poukazovalo na možnosti jej ohrozenia, ale aj pozitívneho pôsobenia na jej uchovanie. Ako veľmi sme odcudzili tejto divadelnej tradícii.

Na Scénickú žatvu a jednotlivé postupové súťaže, ktoré jej predchádzajú, chodím pravidelne ako hodnotiteľka a pozorovateľka približne desať rokov. Za ten čas človek získa určitý prehľad,

dokáže aspoň čiastočne sformulovať tendencie, vývinové plusy i mínusy amatérskej divadelnej tvorby, či už v jednotlivých rokoch, alebo v širšom časovom rozmedzí. Vtesná si do pamäti mená a tváre, počiny, na ktoré sa zabúda len veľmi ťažko (v pozitívnom i negatívnom zmysle slova), naakumuluje pocity, s nostalgiou spomína na to, čo bolo, a snaží sa podporovať to, čo je. Asi nikdy nezabudnem na vynikajúcu inscenáciu *Boj černocho so psami Divadla Gaspargo z Liptovského Mikuláša* – spoločensky a politicky angažovanú, s kvalitnými hereckými výkonmi a originálnym scénickým i scénografickým riešením. V pamäti ostane ako dych vyrážajúci a doposiaľ recitátormi neprekonaný zážitok prednes Hviezdoslavovej *Anče* v interpretácii Michaely Viskupičovej, ale aj milá spomienka na prasiatko, ktoré v detskej miniatúre volalo do varechy „haló, haló, haló, žralo by som, žralo“.

S pribúdajúcim časom sa však človek stáva aj viac kritickým. Hľadá v celom tom dobrovoľnom divadelnom úsilí zmysel, alebo sa akosi bezradne prikloní na stranu obhajcov v snahe neznechutiť a motivovať. Stojím teda na tej druhej strane, ktorá si ponecháva nadhľad, reflektuje, kriticky vyhodnocuje, dáva do kontextov, pomenováva. Z tejto perspektívy sa aj na Scénickú žatvu ako prehliadku toho najlepšieho v danej sezóne nazerá celkom inak než na jej jednotlivé ročníky. To, čo azda najviac chýba, je práve súvzťažnosť

Commedia, Poprad – S. Piasecki – V. Benko: Zápisky dôstojníka Červenej armády

Slúchadlo, Nitra – Sto rokov samoty

jednotlivostí. Akou prehliadkou vlastne robia Žatvu amatérskymi tvorcovia?

Postupový systém prehliadok vyselektuje pre programovú radu Scénickej žatvy inscenácie a umelecké prednesy, ktoré by mali byť reprezentatívnou, a preto aj charakteristickou vzorkou amatérskej tvorby. Rozhoduje teda kvalita a zaujímavosť ponuky (schválne nepoužívam slovo originalita). Už niekoľko rokov však táto ponuka nedáva nejakú alebo akúkoľvek správu o tom, čo si amatéri o divadle a svete vlastne myslia. O túto možnosť oberajú aj Scénickú žatvu, ktorá zastrešuje ich tvorbu už 93 rokov. Ako divadelníci sami profilujú tento festival? O čom chcú prostredníctvom neho zanechať svedectvo? Na čom im záleží? Čo je pre nich bytostne dôležité, také dôležité, že je potrebné o tom rozprávať verejne a prostredníctvom divadla?

Minulý rok som ukončila svoju správu o SŽ nezodpovedanou otázkou, či majú amatérskymi tvorcovia vedomosť o tom, akú budúcnosť, funkciu a podoby by mala/mohla mať táto prehliadka z pozícií amatérskej divadelnej komunity, teda, či je pre nich dôležité, aby sa spolupodieľali na jej podobe koncepcijnejšie a záväznejšie. Lebo tvoriť (myslieť a cítiť divadlom) je predovšetkým o záväzku voči človeku, umeniu a talentu, ktorý umelec má. Scénická žatva akoby sa stala čímisi automatickým, čo každý rok bude, a uvidíme, čo prinesie... No nebolo to tak dávno, keď sme ostali prekvapení z možnosti, že prehliadka sa na ďalší rok už neuskutoční. Preto sa nazdávam, že netreba zabúdať na to, aby sami amatéri dali relevanciu ich vrcholnému stretnutiu. Zdá sa totiž, že pre mnohých je účasť na SŽ dostatočným

ocením ich úsilia, metou, za ktorú už netreba ísť. Tešia sa z postupu, niektorí aj z víťazstva, čo-to zo slov odbornej poroty si aj zapíšu do poznámkových blokov, ale všetko sa stráca v akejsi zvláštnej izolácii. Komunita sa začína a končí členstvom v súbore.

Vyvierajú zásadné otázky, či naši amatéri vôbec do divadla chodia, či majú prehľad o domácom a zahraničnom dianí, či sú v kontakte s ostatnými amatérskymi súbormi, či sledujú tvorbu svojich kolegov. Zaiste, je tu nejaký kontakt, pritrafí sa nejaká zahraničná prehliadka... Vzhľadom na možnosti súborov ide o cenné a nepravidelné skúsenosti. Navyše, keďže divadlo robia popri štúdiu či zamestnaní, prevahu získavajú detské súbory a tvorivosť. Ale nie je to opäť len ospravedlňujúce gesto kritika a divadelníka?

Niekoľko rokov sme mohli sledovať úpornú snahu projektového manažéra Michala Ditteho a predsedníčky programovej rady SŽ Ivety Ditte-Jurčovej¹ o stimuláciu a podporu amatérskej platformy. Pripomeňme si len niekoľko sloganov ostatných troch ročníkov SŽ (90. narodeniny. A čo?, Chce to zmenu[⊗], Zanechaj odkaz), obohatenie programu prednáškami o najzaujímavejších inscenáciách a tvorcov európskeho divadla 21. storočia, podporné vzdelávacie aktivity, zameranie tvorivých dielní na segmenty vykazujúce problémy, ale aj tie, ktoré v amatérskom vzdelávaní absentovali úplne (napr. svetelný dizajn, divadelný manažment a marketing, zvuková dielňa a iné), sprostredkovanie skúseností s viacerými tvorcami a metódami divadelnej práce, sizyfovské úsilie o rozprúdenie živšieho dialógu.

Štruktúra prehliadky tohto roku, podobne ako po minulé roky, pozostávala z divadelných

DISK, Trnava – Stabilizácia

predstavení, vystúpenia recitátorov, diskusného fóra (oživených rozborových seminárov, nazvaných vzletne Raňajky v tráve), tvorivých dielní EduArt, vzdelávaco-popularizačných prednášok zameraných na divadelnú a filmovú tvorbu, festivalového denníka, sprievodného programu v podobe ULICA FESTu. Vítaným spestrením bol Pančlajn, LARP a LITERAPTÚRA (akási podoba rapovaných textov doplnených o beatbox). Tvorivé dielne boli zamerané na dramaturgiu a réžiu (Michaela Zakuťanská a Júlia Rázusová), pouličné divadlo (Filip Hajduk), svetelný dizajn (Ján Ptačin) a pohybové divadlo (Stanislava Vlčeková). Filmové prednášky o najlepších reklamách, filmových experimentoch na divákoch, filmových chybách viedol Peter Konečný, divadelné prednášky 3 x s tento rok zastrelil hosť z Čiech Vojtech Varyš.

Odborná porota v kriticko-praktickom zložení – divadelné kritičky Dáša Čiripová a Dária Fehérová-Fojtíková, režisér, hudobník a performer Jozef Vlček, divadelná režisérka Alena Lelková, divadelný a filmový režisér Patrik Lančarič – sa ukázala ako dobrá voľba. Premiešanie teoretických a praktických postrehov umožnilo konfrontovať pohľady dvoch strán

DK Jirásek, Česká Lípa – Maratov Sade

divadelného sveta a zároveň upriamí optiku na detegovanie problémových miest inscenácií, a ponúknuť aj ich praktické zdôvodnenia či možnosti riešenia.

Hlavný program Scénickej žatvy 2015, pozostávajúci z 11 predstavení domácich súborov, komponovaného programu recitátorov a vystúpení dvoch zahraničných hostí z Rakúska a Českej republiky, by sa dal rozdeliť na niekoľko základných skupín: divadelné miniatúry, divadlo dramatizovaných textov, divadlo poézie a umeleckého prednesu, autorská inscenačná tvorba, inscenácie divadelných hier. Samozrejme, to nám veľa nenapovie o témach, ktoré stáli v centre pozornosti divadelníkov, ale istý obraz, k akým formám inklinujú, to poskytuje. Naši divadelníci, amatérskych nevynímajúc, akoby sa stránili inscenovania pôvodných divadelných hier; súčasnú slovenskú drámu možno ani nepoznajú, vyhýbajú sa hľadaniu aktuálneho či nadčasového v tom skôr napísanom. O umenie aktualizácie (interpretovanie divadelnej hry z pohľadu súčasníka a vyzdvihnutie prvkov, ktoré majú v istom výklade silu rezonovať a vstúpiť do spoločenského či umeleckého dialógu), nie je priveľký záujem. To si radšej divadelníci vytvoria vlastné dielo ako sled viac či menej vydarených, aditívne radených etúd na tematické prvky odpozorované zo súčasného života. Našťastie tento rok takéto postupy priniesli okrem doteraz častej subjektívizácie pohľadu aj pokusy o zasadenie tematických prvkov do širších časovo-priestorových a spoločensko-politických či kultúrnych súvislostí.

Divadelné miniatúry sme mali možnosť vidieť dve. *DS Tote tam* z Kežmarku sa predstavil s grotesknou pantomímou *Kým si po nás príde zubatá* (réžia Emília Šavelová). Príbeh dvoch starčekov, odďaľujúcich nezvratné stretnutie so smrťou, sa odohrával ako sled lepšie či

menej vydarene pointovaných etúd. Každá však prinášala vtip a istú skúsenosť. Výborne odpozorované správanie starých ľudí, masky a pohybová štylizácia narazili na slabšiu gradáciu skladby postupne rozvíjaných etúd a slabé využitie možností akordeónu na scéne. Chýbalo zachytenie skúsenostného rastu starčekov pri kontakte s postavou Smrti, ich vnútorné motivácie boli oslabené. V miestach prekvapení, tam, kde ich „zubatá dostala“ a oni boli nútení vymyslieť ďalšiu situáciu, ktorou ju prekabátiť, však miniatúra získavala úsmevnú hĺbku, metaforickosť a nadhľad.

Tereza Stachová priniesla zaujímavú monodramatickú miniatúru *Otázky Ľudovíta Štúra*. Testovanie slovenskosti v stredo európskom priestore, otázky našej národnej identity, ktorá, ako vieme, je v čase a priestore premenlivá, jej porovnanie s úsilím Ľudovíta Štúra o samostatný národ s vlastnou rečou a kultúrou priniesli aktuálny obraz obohatený o dokumentárne prvky. Zozbierané výpovede a názory Slovákov, ktorí sa dobrovoľne ocitli v zahraničí (práca, štúdium, spoznanie životného partnera), zahrála interpretka štylizovanou, ale autentickou rečou. Zároveň sa pod rečovú a hudobnú štylizáciu zračil aj osobný názor herečky a režisérky. Trochu repetitívne radenie výstupov (aj vďaka scénografickému riešeniu priradiť každej z postáv vlastnú, vopred pripravenú stoličku a znak v podobe rekvizity) neuškodilo záverečnému multikultúrnemu vyzneniu, ktoré je možné len uchovaním „iných“ skúseností v kontakte s pôvodnou národnou kultúrou.

V skupine divadla dramatizovaných textov sa ocitli štyri inscenácie: *Divadlo 6 Pé z Partizánskeho* v réžii Ondreja Böhma s inscenáciou kultového románu J. Salingeru *Kto chytá v žite*, *DS Slúchadlo* z Nitry s inscenáciou *Sto rokov samoty* na motívy románu G. G. Márqueza v réžii Šimona Spišáka, *Štúdio SKDK z Topoľčian* s adaptáciou Verneho románu *Cesta okolo sveta za 80 dní* od P. Kohouta v réžii Štefana Richtárecha a detský divadelný súbor *MoDRé TRaKy z Vrábel* s inscenáciou *Udi* na motívy krátkych próz izraelského spisovateľa Edgara Kereta v réžii Štefana Foltána.

Kto chytá v žite bola kultivovaná inscenácia, založená na hereckej disciplíne a podriadenosti, možno až príliš pietnej, textu. Epickosť (narácia) tak získala prevahu nad dramatickosťou. Rozdelenie hlavnej postavy na mladého Holdena a Holdena rozprávača, komentátora, dramatickú štruktúru ešte viac oslabilo. Tieto dve postavy sa nestali dialogickými partnermi, nekomentovali sa navzájom, nepriniesli nijaký kontrapunkt, skôr ilustratívnosť stvárňovaných dejov. Túto ilustratívnosť sa podarilo zrušiť len vtedy, keď herci

s režisérom vniesli do štruktúry čosi neočakávané, prekvapivé a spontánne (napr. predstavu zvädzania Jane Stradlaterom alebo Holdenovho pohrebu). V Martine inscenácia nadobudla akúsi odcudzenosť, vzdialenosť od diváka. Pôvodne intímny obrázok Holdenových spomienok, reprezentujúcich jeho skúsenosť s malým/veľkým svetom a dovádzajúcich hlavnú postavu k strate životného zmyslu, ba až na psychiatriu, sa zmenil na herecky realistické stvárnenie knižnej predlohy. To, čo na prehliadke zaniklo, bol vlastný názor členov súboru na inscenovanú tému, ich prejav mladíckej revolty, ich vnímanie okolitého sveta. Herecká súhra, zmysel pre gradáciu situácií, dynamiku predstavenia a mimoriadne dispozície niektorých členov ansámbľu však dávajú prísľub do budúcnosti.

Sto rokov samoty nebolo inscenovanie Márquezovho románu, ako pôvodne, možno trochu schválne zavádzajúco, tvorcovia v bulletine uviedli. Román slúžil vybranými prvkami, dejovými udalosťami či mikrosituáciami len ako voľná inšpirácia pre herecké, postupne fixované improvizácie. Zmysel pre hravosť, veľká dávka recesie, vtipná vulgárnosť aj autorský komentár k románu a vlastné výmysly zmenili Márquezových *Sto rokov samoty* na *Sto rokov samoty* členov súboru. Spájanie románu s prvkami popkultúry, magického realizmu a pradávnej mytológie či archetypálnosti s ich ľahko ironizovanými súčasnými ekvivalentmi boli sviežim prekvapením. Iste, dalo by sa namietat a uvažovať o hierarchizácii použitých prvkov, o cite pre mieru, ale neporiadok, ktorý v každej minúte vznikal na javisku, bol zámernou polemikou s divadelnou konvenciou a tú prekonallo priehŕstie skutočne nečakaných a originálnych nápadov. Vychádzajúc z vlastných vnútorných zdrojov (pohybové, hudobné, herecké danosti, osobné skúsenosti a inklinácie) a názorov Nitrania priniesli dlho čakané, „drzé, odvážne“ a hlavne slobodné rozčerenie stojatých vôd divadla mladých.

Inscenácia *Cesta okolo sveta za 80 dní* vykazovala viacero problémov. Na slovenských javiskách máme skúsenosť, že Verne sa inscenuje ťažko. Príliš veľa zmien miest a postáv, rýchly sled striedajúcich sa situácií pôsobí väčšinou tak, že divák sa bezpečne stratí alebo časom stratí pozornosť. S podobným problémom sa vyrovnávali aj mladí konzervatoristi. Rozhodli sa, že inscenácia sa bude odohrávať na pozadí novinových správ. Jednotlivé situácie mali byť obohatené o montypythonovský komentár, stavili na suchý, občas čierny britský humor, vtip, ktorý mal vyplývať z repetitívnosti, a hereckú štylizáciu hraničiacu s karikatúrou. Inscenácia mala ísť ako presne nastavený stroj a práve tu bol problém. Dril

MoDRé TRaKy, Vrábľe – Udi

a nároky kladené na hercov v každom výstupe ich ochudobnili o možnosť spontánneho prejavu a hravosti. Na povrch vyvrela herecká, ale aj režijná maniera. Monotónnosť sa nepodarilo odstrániť ani variáciou použitého hudobného leitmotívu, ani umne vymyslenými gagmi. Škoda, že mizanscénicky komplikovaná, v rýchľom tempe plynúca, na jazyk a reč náročná hra na javisku okrem hereckého zmyslu pre disciplínu a ansámblovosť neumožnila vyniknúť aj hereckej individualite a schopnosti budovať dramatickú situáciu a vzťahy.

Trochu zvláštnym tvarom bola posledná inscenácia tejto pomyselnej skupiny dramatizácií *Udi*. Nešlo o inscenovanie dramatizácie v pravom zmysle slova, skôr o výber sekvencií, prostredníctvom ktorých detský kolektív mohol rozprávať o témach preň dôležitých. V tajomnom a neurčitom priestore, scénograficky rozdelenom na dve časti, sa odohrával príbeh chlapca, prežívajúceho rodinné aj vnútorné duševné problémy. Prostredníctvom použitia symbolov, jasne postavených mizanscén a kontrapunktického konania v priestore ponúkli herci vlastnú interpretáciu chlapcových stavov. Udiho vyrovnávanie so svetom, životom, smrťou i klamstvom bolo výpoveďou samotných detských hercov o témach, ktoré sú pre mladého človeka zásadné, pretože deti riešia niekedy naozaj dôležité veci ľudskej existencie; tak sa učia chápať svet a rozpoznávať fungovanie medziľudských vzťahov. Konfrontujú sa so svojím okolím, kladú si otázky, prečo život, prečo smrť, prečo zrada, prečo opustenosť, kde je moje miesto a aký vzťah majú ku mne moji najbližší. Aj preto im bolo možné odpustiť miestami viac efektné než zmysel prinášajúce scénické riešenia i miestami až mechanické odriekavanie textov.

Tretou, už spomenutou skupinou sú inscenácie založené na autorskej tímovej tvorbe či divadle postupne fixovanej improvizácie. *Stabilizácia Divadla DISK z Trnavy* (réžia Blaho Uhlár a kol.) vrstvila ústrednú tému stability či nestability človeka uprostred súčasného sveta. Ironický (miestami až do sarkazmu a cynizmu

Štúdio SKDK, Topoľčany – P. Kohout: Cesta okolo sveta za 80 dní

prechádzajúci) pohľad na celý rad každodenných situácií či problémov – partnerské hádky, problémy so susedmi, medziľudská agresivita, gay téma, staroba, neschopnosť osamostatnenia dospelého dieťaťa a rodiča, náhradný citový vzťah v podobe domáceho zvieracieho miláčika, úradná byrokracia a pracovná morálka, samota, depresia či generačné nepochopenie – vyústil do záverečnej potreby kohosi blízkeho, obyčajného ľudského tepla. Herci využívali civilné herectvo až na hranici nehrania. To budí v divákovi pocit priamej väzby na predvádzané mikrodeje, aby porozumel, že na javisku nie je skúsenosť nikoho iného než jeho samého, nijaký umelo vykonštruovaný dej, ale jeho každodenné bytie. Bizarnosť vyplývala z kontrastu neschopnosti jednotlivcov skutočne stabilizovať malé veci súkromnej sféry s ich idealizovanou predstavou o potrebe stabilizácie sveta (choroby, hlad, konflikty a pod.), ako aj z kontrastu hlásaných téz o láske, solidarite a pochopení (lebo sa to tak patrí) s neschopnosťou uviesť ich do praxe.

Čiarový kód z Bratislavy a Trna-vrma z Popradu (réžia Petra Turčáková, Alena Váradyová) sa predstavili s koprodukčnou inscenáciou *Fri(end)*. Dva divadelné súbory z opačných koncov krajiny sa spojili, aby sa stretli divadelne, poeticky i tematicky. Je to už druhý výnimočný počín Popradčanov (pripomeňme projekt a inscenáciu *Poprad mám rád*), ktorý sme v krátkom časovom období zaznamenali. Inscenácia sa odohrávala ako sled krátkych etúd, v ktorých sa tematizovalo detské priateľstvo a hodnoty, aké tento vzťah prináša, napr. hravosť, férovosť, nezbednosť, sloboda, komunikatívnosť, vzájomné učenie, kamarátstvo na život a na smrť a pod. Aj keď jednotlivé etudy boli školácke a technicky trochu neobratné, ich hodnota bola v úprimnosti výrazu. Práve preto bol prekvapujúci, mimoriadne účinný záver inscenácie. Po slede bezstarostných výstupov sme sa stali svedkami nečakaného policajného zásahu, po ktorom nasledoval zásah vojenskej sily, deliaci tábor detí na dve skupiny. Bez dôvodu, len tak ľahko sa moc zahrala s osudmi a priateľstvami. Výborná bola práca s výtvarným znakom (jedna

skupina detí mala na mieste niekdajšej židovskej žltej hviezdy pripnutý čierno-biely terč). Aj keď záverečný násilný odchod časti detí, pripomínajúci známe nacistické plynové komory, striedaný projekciami ich vysmiatej fotografií, nenachádzal potrebné oporné body v predchádzajúcom dejí, inscenácia ako celok priniesla apelatívnu metaforu, ktorá sa v súčasných pomeroch môže stať kedykoľvek skutočnosťou.

Na rozhraní autorského divadla, divadla performancie a poézie stála inscenácia *Domov Divadla Sob na ceste z Levíc* (réžia Renata Jurčová, Roman Poliak). V množstve nesúrodých divadelných a výtvarných znakov sa trochu rozplynula téma tradičného vnímania domova, ktorý stratil v dnešnom svete rýchleho životného tempa, oslabených vzťahov a mestského životného štýlu už aj svoju symbolickú hodnotu. Túžba po šťastí, naplnení, porozumení a harmónii sa striedala s akýmsi kľčovitým smiechom (ale i depresiou) a končila sa happy endom. Metafora odkazu na novodobo vypestované klišé, že všetko bude mať dobrý koniec, nás priviedla k otázkam reálnosti našich citov a postojov vo svete plnom simulakrií² a mediálnych príbehov, kde telegény³ odkaz je reálnejší než sám život.

Posledné dve domáce inscenácie, ktoré sme mohli na Scénickej žatve vidieť, boli *Zápisky dôstojníka Červenej armády Comedie Poprad* (réžia Vlado Benko) a *O rybárovi a zlatej rybke Divadla M z Púchova* (réžia Jozef Koleják). Obe predstavovali divadlo angažované a politické, hoci druhá z nich bola rozprávka. Priniesli podobnú tému zneužitia moci a rozpínavosti (Ruska) ako politickej veľmoci. *Zápisky dôstojníka Červenej armády* bola inscenácia tradične dobre zrežirovaná aj zahraná. Jej pridaná hodnota spočívala v téme a jej interpretácii. Cez malý príbeh malého a hlúpeho dôstojníka, ktorý sa služobne dostal do Poľska, sa nám odkrýva mechanizmus využitia ľudskej tuposti na výkon tých najhorších zločinov, a ešte aj bez výčitiek

svedomia. Poľsko rozdelené a okupované Stalinom a Hitlerom je len metaforou súčasných početných politických invázií so zdanlivo ľudskou tvárou. Ironizujúci pohľad, kauzálna absurdnosť, ako sa niktoš, hlupák a zločinec dostane k moci, bola však len pohľadom na našu spoločensko-politickú minulosť, ktorá sa čoraz viac stáva znova a znova skutočnou aj v prítomnosti.

Inscenácia *O rybárovi a zlatej rybke* priniesla celkom inú poetiku, výtvarnosť i temporalitu, na akú sme v našom divadle zvyknutí. Známa rozprávka sa odohráva ako sled významovo zrozumiteľne a esteticky nádherne budovaných mizanscénických obrazov s výtvarnou hodnotou. Pomalé plynutie času, detail na každé v čase trvajúce gesto bol nevidaným zážitkom. Akási pomalá estetika dramatickosti, typická napr. pre východné kultúry (Kórea, Japonsko) ešte zvýraznila zámer tvorcov klásť si otázku, čo je to, čo ľudstvo odnepamäti hľadá. Rámec rozprávky o rybke plniacej tri želania, z ktorých starinka nevyťažila nijakú pozitívnu zmenu, naopak, podľahne pýche a bezcitnosti (takmer zničí vzťah so starčekom), sa stal metaforou fungovania aj politického sveta. V rozprávke jeden deň trval ako ľudský vek, a to bolo zrejme aj odkazom inscenátorov: láska a pochopenie si vyžadujú večnosť, hoci v chudobnej loдке plviacej sa do neznáma; opierajúc sa jeden o druhého môžeme spoločne veriť aspoň v nádej na lepšie časy.

Komponovaný program recitátoriek pod názvom *Galéria* v réžii Petra Jankú bol znovu tento rok doplnený jeho folkovými piesňami. A tu je hneď prvý kameň úrazu – texty piesní nie vždy korešpondovali s tým, čo prinášal prednes recitátoriek. Ich záber bol pomerne široký od Míla Urbana cez zahraničnú súčasnú tvorbu (Liv Ullmannová, Tomas Tranströmer) až po súčasnú slovenskú prózu a poéziu (Veronika Šikulová, Mirka Ábelová, Uršula Kovalyk). Zdá sa, že slovenský umelecký prednes má svojich interpretov, má aj dobré základy, ale to, čo

Čiarový kód, Bratislava & Trnava-vrma, Poprad – Fri(end)

DS Tote tam, Kežmarok – Kým si po nás príde zubatá

mu chýba, je osobná pečať interpretov. Akoby málo dôverovali textu, ktorý na javisku ožívujú. Nachádzajú sa kdesi vedľa neho, viac či menej úspešne pointujú a frázuju. Z tohtoročnej zostavy azda najviac zaujali *Terézia Pravdová* s prednesom Šikulovej poviedky *Dušinka* a *Alžbeta Jurkovičová* s Ullmannovej textom *Premena*. Obidve dokázali viac než ich kolegyne splynúť s myšlienkami textu, vzdať sa akejsi strojenej pózy a nechať cez text prehovoriť aj samy seba. Dlho pretrvávajúcim problémom v tejto oblasti je spôsob vedenia recitátorov, dosiahnutie prirodzenosti prejavu, využívanie bežných neverbálnych komunikačných prostriedkov a taktiež režijná kompozícia zostaveného celku za sebou radených vystúpení.

Zahraniční hostia v závere prehliadky vystúpili s inscenáciami *I am Medea* na motívy Euripida (Theater Abtenau) a *Maratov Sade* (DK Jirásek). *I am Medea* (réžia Alex Linse) však neprinesla nevyhnutnú aktualizáciu antického textu, navyše sa vyznačovala neujasnenou motiváciou postáv a kauzalitou ich konaní. *Maratov Sade* (réžia Václav Klapka) bol provokatívnym spštením prehliadky. Tematizoval otázku, prečo revolučné myšlienky a filozofia v praxi narazia na pravý opak pôvodného snaženia. Alúzie Veľkej francúzskej revolúcie a Nežnej revolúcie boli pomerne výpovedné. Človek zavretý v blázinci sveta si hrá vlastné divadlo ako terapiu a ňou sa paradoxne nelieči, ale privádza svet ku skaze. Zbytočná expresívna štylizácia však inscenáciu zatažila, niekedy platí, že menej býva viac.

Inšpirácie, tvorivé konfrontácie a priateľské rozhovory domácich a zahraničných divadelníkov teda tohto roku nedopadli pre našincov tak zle ako po minulé roky. Ak našej amatérskej scéne niečo chýba, tak to rozhodne nie je dobrá atmosféra a debaty o divadle na SŽ, ale konštruktívny dialóg v domácej divadelnej komunite, presahy a záujem o zahraničnú scénu, konštruktívny dialóg s divákmi o súčasnom človeku, svete, umení. Stojaté vody amatérskeho divadla sa darí opäť rozhybať len veľmi pomaly, ale niekoľko lastovičiek predsa len tohto roku na martinské javiská zavítalo. Podarilo sa vytvoriť zopár

Terézia Pravdová v programe Galéria

originálnych scénických diel, priniesť niekoľko spoločensky výsostne relevantných a aktuálnych tém, vyjadriť sa divadlom k politike (verejnému daniu), autenticky vyjadriť osobný postoj, ponúknuť generačný pohľad. To považujem za mimoriadne dôležitý prínos tohto ročníka oproti tým minulým. Už nešlo len o to, že viem nájsť svoju tému, ale dokážem ju aj osobite stvárníť. Neinšpirujem sa len osvedčenými tematickými, žánrovými a formálnymi kvázi experimentmi, ale hľadám v sebe, vo svojom okolí a nebojím sa nachádzať originálny vyjadrovací jazyk. Nebojím sa vlastnej autorskej invencie, ale strážim, aby som invenciou nezničil myšlienku a emóciu, ktoré za mňa (či zo mňa?) majú prehovoriť.

Je potešujúce, že 93. ročník priniesol vo viacerých prípadoch prekročenie pohodlného stavu stredy (mottom Scénickej žatvy 2015 bolo symptomatické *Prekroč hranice!*), možno za cenu nedokonalosti divadelného tvaru, neistého herectva, množstva školáckych chýb, ale s čímsi dôležitým – túžbou vrátiť divadlu názor aj hravosť homo ludens⁴.

ELENA KNOPOVÁ
Foto: Erik Bartoš

Poznámky

- 1 Novou projektovou manažérkou sa stala Sandra Polovková, predsedníčkou programovej rady Zuzana Galková, ktoré nadviazali na predchádzajúce snaženia dvojice Ditte – Jurčová.
- 2 Simulakrum (z latinského *simulare*) znamená napodobňovať, javiť sa. Vyprázdnený obraz, forma bez obsahu, ikona, nápodoba. Termín používal najmä francúzsky teoretik Jean Baudrillard. Simulakrum je kópia (obraz) bez originálu. Baudrillard tvrdí, že nie možné rozlíšiť „realitu“ a znak, ale len rôzne obrazy skutočnosti. Postmoderná doba je pre neho dobou simulácií, simulakrií, ktoré tvoria nový systém reality – hyperrealitu.
- 3 Telegény (v mediálnych štúdiách) – prenášaný cez televízne vysielanie; dotýkajúci sa obsahu prenášaného prostredníctvom istých sietí (networkov a pod.).
- 4 Homo ludens je pojem, pod ktorým rozumieme človeka rozvíjajúceho svoje schopnosti a možnosti prostredníctvom hry. V divadelnom kontexte teda môžeme túto charakteristiku vzťahovať na človeka – tvorcu, ktorý objavuje skrz divadlo svoje schopnosti a sám sa vďaka tomuto poznaniu vyvíja. Hravosť je pritom založená na slobode rozhodovania, konania, predpokladá vlastné myslenie a zretie prostredníctvom skúseností.

Zmena – k lepšiemu?

Scénická žatva prešla vo svojom 93. ročníku podstatnejšou zmenou. Jej viacročné hlavné organizátorské osobnosti, manželia Ditteovci, odovzdali tento rok žezlo najmladšej generácii a festival tak dostal trochu inú tvár.

Tohtoročný hlavný súťažný program predstavení amatérskych divadelných súborov v martinskom Slovenskom komornom divadle sa odohrával najmä popoludní a podvečer. Dopĺňali ho hojne, ba až nadmieru, vystúpenia hudobných skupín a pouličných vystúpení na námestí, kde sa odohralo aj kontroverznejšie vnímané otvorenie festivalu. Slovné programy rôzneho druhu (stand up, slam poetry a i.) na javisku Mestskej scény Martin vyplňali tiež večerný programový priestor. A odborná porota bola nadmieru štedrá, keď sa rozhodla udeliť namiesto jedného až dve ocenenia; okrem stálej **Ceny za tvorivý čin roka** súboru **Slúchadlo z Nítry** za inscenáciu **Sto rokov samoty** aj Špeciálnu cenu odbornej poroty inscenácii **Fri(end)**, ktorá vznikla v spolupráci dvoch súborov **DS Čiarový kód, Bratislava & DS Trma-vrma, Poprad**. Ako však prežívali tento ročník jeho účastníci?

Martina Justusová, Trnava: Na Scénickej žatve som po tretí raz. Predchádzajúce dva roky som tu recitovala v komponovaných programoch z Hviezdoslavovho Kubína, tento rok som sa prihlásila do tvorivej dielne, a tak som tu mohla byť od začiatku do konca. Myslím, že to bol veľmi silný ročník, aj keď som nevidela všetko. Maximálne spokojná som s prácou lektorky a spoluprácou v skupine tvorivej dielne fyzického divadla. Pracovali sme s partnerom, naučili sme sa jeden druhého vnímať a spoločne sme dokázali aj vytvoriť choreografiu, ktorú na záver prezentujeme. Som spokojná s týmto ročníkom Scénickej žatvy a som vďačná, že tu môžem byť. Určite sa sem chcem ešte vrátiť a odporučím SŽ

Z dramaturgicko-režijnej dielne

každému u nás na Základnej umeleckej škole v Trnave, aj okruhu priateľov, ktorí majú o divadlo záujem.

Alena Váradyová, Poprad: Zaskočilo ma, že väčšinu ochotníckeho divadla zastupujú už iba mladí ľudia a deti. Akoby sa našim „starešinom“ už nechcelo do takýchto dobrodružstiev púšťať. Prekvapuje ma tiež, ako odlišne môžu porotcovia nazerať na jednu inscenáciu od krajských prehliadok až po Žatvu, dokonca aj tí istí ľudia s odstupom času. Ba stretla som sa aj s otázkou, ako sa sem dostala istá inscenácia. Nemám však pocit, že by sa festival nejako podstatnejšie zmenil, hoci pribudli nové veci. Netušila som napríklad, čo je larp, že večer idem na rap. To sú posuny k záujmom mladšej generácie, čo je dobré. Jediné, čo ma mrzí, je termín Scénickej žatvy. Jednak je problém zozbierať v lete dohromady deti z dovolení na skúšanie, jednak by som sa už chcela ísť pozrieť aj na Kremnické gagy.

Vlasta Kunovská, Martin: Naša generácia, ako to býva dobrým zvykom, ochká, jojká, aké boli krásne, úžasné staré časy. Ja si myslím, že všetky časy sú dobré, keď v nich vieme čítať a tvoriť. Aj keď som už stará puška, vnímam tieto časy, aj na Scénickej žatve, činorodo a pružne. Veľmi som potešená týmto ročníkom, lebo nastala veľká zásadná výmena vo všetkom – organizácii, porote, programe. Prišli úžasní mladí ľudia do poroty, divadlo zastupuje výborné stredoškolské divadlo, ale to, čo zostáva kontinuálne, to je báječná ústretová atmosféra hľadiska voči javisku. Tá bývala kedysi v Dome kultúry Strojár, dnes je v Slovenskom komornom divadle. Genius loci tak v tomto prípade nie je v priestore, ale v ľuďoch a to je báječné. Pokiaľ mi budú slúžiť nohy a hlavu niečo neodstrelí, budem chodiť na Scénickú žatvu a tešiť sa z jej kontinuity.

Z dielne pouličného divadla

Z dielne pohybového divadla

Mišo A. Kováč, Martin: Tohtoročná Scénická žatva mala pre mňa dva rozmery. Uvedomil som si, že budúci rok bude už 50 rokov odvtedy, ako sme začali zápasiť (v roku 1966). Snažili sme sa zozbierať rozlietané prehliadky a dať im nový ráz. Tak vznikla táto prehliadka prehliadok a môže ma len tešiť, že žije a že v nej nastalo obrovské omladenie od usporiadateľov po účinkujúcich. Ako seniora ma teší, že tvorivosť žije. V posledných ročníkoch bolo na Scénickej žatve skôr hľadanie foriem, no bez významu. Pre tento ročník musím povedať, že sa hľadá význam a forma je síce vážny, ale nie dominantný, len partnerský princíp v tvorbe. A to je ono. Tvorba má o niečom hovoriť a o niečo zápasiť, aj v divadle. Z toho, čo som tu videl, sa tak dialo. Vážim si tiež komplexný pohľad hodnotiteľov až v troch vrstvách zverejňovaný vo Festivalovom denníku. Založil som túto tradíciu už na

prvom ročníku obnovy prehliadok v Martine v roku 1966 a redigoval denníky prvých 27 ročníkov, v 70. rokoch v čase normalizácie dokonca aj tajne, bez uvádzania mena. Pre postihovanie. Nuž som zvlášť spokojný, že Festivalový denník žije a navrstvuje poznatky o vývine slovenského ochotníckeho divadla a jeho ustavičných premenách.

Karel Tomas, Praha: Bolo tu veľa zaujímavých vecí, aj keď sa mi nie všetko páčilo. Myslím, že to bol pestrý ročník, ale zdá sa mi, že tu toho bolo menej, než bývalo. Mám pocit, ako by bol celkový obsah programu v porovnaní s minulosťou chudobnejší, pričom zostalo spektrum i výber súborov aj zaujímavostí. Ale bývalo tu toho viac.

Pripravila JAROSLAVA ČAJKOVÁ
Foto: Erik Bartoš

Z Literaptúry

Z Pančlajnu